

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
ตำบลนาพู่ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี
ประจำปีงบประมาณ 2568

องค์การบริหารส่วนตำบลนาพู่
อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและ ของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยภูมิปัญญาไทย มีความสำคัญอย่างยิ่งช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ แก่คนไทย สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาเข้ากับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่าง คนกับ สังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

กองสวัสดิการสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลนาพู่ ได้เล็งเห็นความสำคัญของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึง ได้สำรวจบุคคลสำคัญของท้องถิ่นเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านของตำบลนาพู่ เพื่อเป็นการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมี ประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจาก ชุมชน และ เพื่อการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ต่อไป

กองสวัสดิการสังคม
องค์การบริหารส่วนตำบลนาพู่

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ลักษณะดินร่วนปนทราย มีบางแห่งเป็นดินเค็ม และดินปนหินลูกรัง พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำการเกษตรกรรม ไม่มีพื้นที่เป็นป่าไม้หรือป่าสงวน

1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะอากาศแบ่งออกเป็น 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว สภาพอากาศโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับมรสุมที่พัดผ่านประจำปี จัดอยู่ในประเภทภูมิอากาศแบบพื้นเมืองร้อนเฉพาะฤดู

- ฤดูร้อน อยู่ระหว่างเดือนมีนาคม - เมษายน อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 34 - 37 องศาเซลเซียส
- ฤดูฝน อยู่ระหว่างเดือนพฤษภาคม - ตุลาคม และจะตกมากในเดือนสิงหาคม - กันยายน เนื่องจากอิทธิพลพายุดีเปรสชัน
- ฤดูหนาว อยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ อากาศจะหนาวมากในช่วงเดือนธันวาคม - มกราคม โดยอุณหภูมิเฉลี่ย 15 - 16 องศาเซลเซียส

1.4 ลักษณะของดิน

ดินตำบลนาพู่ พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินปนทราย มีความอุดมสมบูรณ์ ปานกลางถึงต่ำ เหมาะสำหรับการปลูกข้าวฤดูฝนเท่านั้น ถ้าหากมีการชลประทานอันเหมาะสม จะสามารถทำนาปรังในฤดูแล้ง หรือปลูกพืชผัก หรือพืชไร่ต่างๆ ได้หลังฤดูทำนาปี บางแห่งเป็นดินเค็ม ดินปนดินลูกรัง ไม่มีพื้นที่ป่าไม้หรือป่าสงวน

2. ข้อมูลเกี่ยวกับประชากร

องค์การบริหารส่วนตำบลนาพู่ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 17 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 12,589 คน แยกเป็นชาย 6,278 คน เป็นหญิง 6,311 คน และมีจำนวนครัวเรือน 3,779 ครัวเรือน มีดังนี้

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านนาพู่	482	492	974	329
2	บ้านหัวสวาย	315	337	652	167
3	บ้านหนองนกเขียน	537	512	1,049	397
4	บ้านป่าแก้ว	311	287	598	197
5	บ้านหลวง	341	357	698	206
6	บ้านศรีบุญเรือง	391	354	745	177

7	บ้านกิ้ว	549	514	1,063	250
8	บ้านดอนหมากแก้ว	375	396	771	258
9	บ้านดงมะไฟ	305	287	592	150
10	บ้านดอนแดง	184	205	389	127
11	บ้านม่วง	282	283	565	153
12	บ้านนาพู่	438	487	925	335
13	บ้านดอนยาง	172	176	348	115
14	บ้านหลวง	387	363	750	199
15	บ้านโพธิ์ตาก	595	563	1,158	400
16	บ้านดงสว่าง	230	273	503	157
17	เหล่าพัฒนา	398	418	816	205
รวม		6,292	6,304	12,596	3,822

3. สภาพทางสังคม

3.1 การศึกษา

ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาพู่ มีโรงเรียน จำนวน 5 โรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 7 แห่ง ดังนี้

1. โรงเรียนบ้านนาพู่ (ขยายโอกาส)
2. โรงเรียนบ้านหลวงหัวสวย (ขยายโอกาส)
3. โรงเรียนบ้านป่าก้าวดอนแดง
4. โรงเรียนบ้านศรีบุญเรือง
5. โรงเรียนบ้านกิ้ว ดงมะไฟ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน จำนวน 7 แห่ง

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนวัดจำปา บ้านนาพู่
2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนวัดลำดวน บ้านหลวง
3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนโรงเรียนบ้านหลวงหัวสวย
4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนโรงเรียนบ้านป่าก้าวดอนแดง
5. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนโรงเรียนบ้านศรีบุญเรือง

6. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนบ้านหนองนกเขียน
7. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนบ้านกิ้ว ดงมะไฟ

ห้องสมุด จำนวน 1 แห่ง

1. ห้องสมุดศูนย์ส่งเสริมรักการอ่านประจำตำบล อบจ.อุตรธานี

3.2 สาธารณสุข

1. โรงพยาบาลในเขตพื้นที่ สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลนาพู่ จำนวน 2 แห่ง
 - โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาพู่ (ถ้ายโอนสังกัด อบต. นาพู่)
 - โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านหลวง (ถ้ายโอนสังกัด อบต. นาพู่)
2. แพทย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ในเขตพื้นที่ตำบลนาพู่

- แพทย์	จำนวน	-	คน
- ทันตแพทย์	จำนวน	-	คน
- พยาบาล	จำนวน	3	คน
- เภสัชกร	จำนวน	-	คน
- เจ้าหน้าที่งานสาธารณสุขชุมชน	จำนวน	1	คน
- พนักงานอนามัย	จำนวน	-	คน
- นักวิชาการสุขาภิบาล	จำนวน		คน
- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน	จำนวน		คน
3. ระบบการแพทย์ฉุกเฉิน (กู้ชีพ - กู้ภัย)

- เจ้าหน้าที่ กู้ชีพ - กู้ภัย	จำนวน	6	คน
-------------------------------	-------	---	----
4. ประเภทการเจ็บป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลและศูนย์บริการสาธารณสุขทุกแห่ง

- โรคความดันโลหิตสูง	- โรคผิวหนัง	- ปวดหัว	- โรคไข้หวัด
- โรคเบาหวาน	- ปวดกล้ามเนื้อ	- ไอ	

ที่มา : โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาพู่ และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านหลวง

3.3 อาชญากรรม

- จัดมีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนสอดส่องกลุ่มเสี่ยงในชุมชน
- มีสถานีตำรวจชุมชนตำบลนาพู่

3.4 ยาเสพติด

- มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน
- จัดมีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนสอดส่องเยาวชนในชุมชน

3.5 การสังคมสงเคราะห์

- พัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ผู้ยากไร้
- ผู้พิการ
- ผู้สูงอายุ

- ผู้ด้อยโอกาส
- ผู้ป่วยเอดส์
- เด็กแรกเกิด

ที่มา : กองสวัสดิสังคมการองค์การบริหารส่วนตำบลนาพู่

4. ระบบบริการพื้นฐาน

4.1 การคมนาคมขนส่ง

การคมนาคมที่ใช้ในตำบลนาพู่ นั้นจะเป็นการคมนาคมโดยรถยนต์เป็นหลัก ซึ่งสามารถติดต่อกับตำบลต่างๆ โดยมีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ คือ

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (อุตรธานี - หนองคาย) เป็นเส้นทางที่เชื่อมการติดต่อกับอำเภอสระใครจังหวัดหนองคายกับอำเภอเมืองอุตรธานี ระยะทาง 24 กิโลเมตร

โดยระยะทางจากตำบลนาพู่ ไปยังตำบลต่างๆ มีดังนี้

ตำบล	ระยะทางจากตำบลนาพู่
ตำบลบ้านเหล่า	30 กม.
ตำบลเชียงหวาง	15 กม.
ตำบลโคกกลาง	28 กม.
ตำบลเพ็ญ	25 กม.
ตำบลนาบัว	35 กม.
ตำบลสุขเม้า	30 กม.
ตำบลสร้างแป้น	32 กม.
ตำบลเตาไห	30 กม.
ตำบลจอมศรี	33 กม.
เทศบาลตำบลเพ็ญ	26 กม.
เทศบาลตำบลบ้านธาตุ	20 กม.

ที่มา : กองช่างองค์การบริหารส่วนตำบลนาพู่

4.2 การไฟฟ้า

- การไฟฟ้าของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาพู่มีไฟฟ้าใช้ในครัวเรือน ร้อยละ 100 และมีไฟฟ้าสาธารณะส่องสว่างในแต่และหมู่บ้านครบทุกหมู่บ้าน
- หน่วยงานเจ้าของไฟฟ้า คือ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

4.3 การประปา

- มีครัวเรือนที่ใช้น้ำประปา จำนวน 2,461 ครัวเรือน
- ประปาหมู่บ้าน จำนวน 12 จุด
- หน่วยงานเจ้าของประปา คือ องค์การบริหารส่วนตำบลนาพู่

ที่มา : กองคลัง/กองช่าง องค์การบริหารส่วนตำบลนาพู่

4.4 โทรศัพท์/โทรคมนาคม

- มีการให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ มีเครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด โดยผู้ให้บริการได้แก่ AIS DTAC และ TRUE
- เน็ตประชารัฐ จำนวน 15 แห่ง
- ศูนย์ ICT จำนวน 1 แห่ง

5. ระบบเศรษฐกิจ

5.1 การเกษตร

- ยางพารา จำนวน 134 ไร่
- นาข้าว จำนวน 22,781 ไร่
- มันสำปะหลัง จำนวน - ไร่
- พืชผัก จำนวน 209 ครัวเรือน
- ผลไม้ จำนวน 130 ไร่

5.2 การปศุสัตว์

- เลี้ยงโค จำนวน 16 ครัวเรือน
- เลี้ยงกระบือ จำนวน 57 ครัวเรือน
- เลี้ยงหมู จำนวน 3 ครัวเรือน
- เลี้ยงไก่ จำนวน 20 ครัวเรือน

5.3 การบริการ

การให้บริการในเขตตำบลนาพู่ จะเป็นลักษณะสถานบริการประเภท ที่พัก โรงแรมหรือสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง/แก๊ส ดังนี้

- โรงแรม/ที่พัก จำนวน 2 แห่ง (ยูดีกรีนวิว , เฮือนอ้ายไมค์ ภิรมพร)
- สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง จำนวน 2 แห่ง

5.4 การท่องเที่ยว

- ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว - ปริมาณนักท่องเที่ยว - คน/เดือน

5.5 การพาณิชย์และกลุ่มอาชีพ

- วิสาหกิจชุมชน จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มผลิตภัณฑ์เกษตรเสริมไอโอดีนตำบลนาพู่
2. กลุ่มผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปเสริมไอโอดีนตำบลนาพู่

5.6 แรงงาน

- แรงงานในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเน้นการทำเกษตรกรรม

6. ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม

6.1 การนับถือศาสนา

- ประชาชนในพื้นที่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 98 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในเขตตำบลนาพู่

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชื่อวัด
1	บ้านนาพู่	วัดจำปา, วัดนาพู่
2	บ้านหัวสวย	วัดโพธิ์ศรี, วัดป่าบ้านหัวสวย
3	บ้านหนองนกเขียน	วัดสว่างอินทศิลา
4	บ้านป่าก๊าว	วัดอัมพร, วัดป่าบ้านป่าก๊าว
5	บ้านหลวง	วัดลำคาน
6	บ้านศรีบุญเรือง	วัดบ้านศรีบุญเรือง, วัดป่าชัยนิมิต
7	บ้านกิ้ว	วัดบ้านกิ้ว
8	บ้านดอนหมากแก้ว	วัดศรีสุวรรณาราม, วัดป่าบ้านดอนหมากแก้ว
9	บ้านดงมะไฟ	วัดบ้านดงมะไฟ, วัดป่าบ้านดงมะไฟ
10	บ้านดอนแดง	วัดบ้านดอนแดง, วัดป่าบ้านดอนแดง
11	บ้านม่วง	วัดบ้านม่วง
12	บ้านนาพู่	วัดจำปา
13	บ้านดอนยาง	วัดดงสว่าง
14	บ้านหลวง	วัดลำคาน
15	บ้านโพธิ์ตาก	วัดจำปา
16	บ้านดงสว่าง	วัดบ้านดงสว่าง
17	บ้านเหล่าพัฒนา	วัดลำคาน

6.2 ประเพณีงานประจำปี

- ประเพณีกวนข้าวทิพย์
- ประเพณีบุญบั้งไฟประจำตำบล
- เทศกาลมหาสงกรานต์ เจริญฉลองพระองค์ต่อกู่บ้านคูเมืองหมู่เฮาบ้านนาพู่
- บุญข้าวประดับดิน
- บุญข้าวสาก
- งานวันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคม
- งานวันแม่แห่งชาติ 12 สิงหาคม

- งานมหกรรมอาหารปลอดภัย เทศกาลสงกรานต์
- ออบต.เกมส์
- ประเพณีถวายเทียนพรรษาเข้าพรรษา

6.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาษาถิ่น

- กลุ่มการเกษตร
- กลุ่มดนตรี นาฏศิลป์ การนวด การละเล่นพื้นบ้าน
- กลุ่มหัตถกรรม สิ่งประดิษฐ์
- กลุ่มอาหาร สมุนไพร ยารักษาโรค
- กลุ่มศาสนา วัฒนธรรม
- ภาษาที่ใช้เป็นส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลนาโพธิ์ คือ 1) ภาษาอีสาน 2) ภาษากลาง

6.4 OTOP สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก

- ไข่ไก่ไอโอดีน
- น้ำตาลโตนดแปรรูป
- สินค้าจักสานต่างๆ

7. ทรัพยากรธรรมชาติ

7.1 น้ำ

ตำบลนาโพธิ์ พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินปนทราย มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงต่ำ เหมาะสำหรับการปลูกข้าวในช่วงฤดูฝนเท่านั้น หากมีชลประทานอันเหมาะสม หรือบึง หนอง ที่กักเก็บน้ำได้ จะสามารถทำนาปรังในฤดูแล้ง หรือปลูกพืชผัก หรือพืชไร่ต่างๆ ได้หลังฤดูทำนาปี บางแห่งเป็นดินเค็ม ดินปนดินลูกรัง ไม่มีพื้นที่ป่าไม้หรือป่าสงวน แหล่งน้ำในเขตตำบลนาโพธิ์ มีดังนี้

● ลำน้ำ ลำห้วย

1. ลำห้วยใหญ่	บ้านโพธิ์ตาก
2. ลำห้วยคลองใหญ่	บ้านดงสว่าง
3. ลำห้วยโสกนกขาม	บ้านศรีบุญเรือง
4. ลำห้วยกุดดินจี่	บ้านปาก้าว
5. ลำห้วยวังผักกูด	บ้านดงมะไฟ
6. ลำห้วยกองไฟ	บ้านนาโพธิ์
7. ลำห้วยคลองน้อย	บ้านดอนยาง
8. ลำห้วยน้ำสวย	บ้านหัวสวย, บ้านดอนแดง, ดงสว่าง
9. ลำห้วยวังตุ	บ้านนาโพธิ์
10. ลำห้วยหนองแวง	บ้านกิ้ว

11. ลำห้วยดอนกอก	บ้านกิ้ว
12. ลำห้วยเพี้ยจันทร์	บ้านม่วง
13. ลำห้วยจำหล้า	บ้านโพธิ์ตาก
14. ลำห้วยวังช้าง	บ้านหลวง
15. ลำห้วยหนองโนน	บ้านหลวง
16. ลำห้วยหนองฝือตอนบน	บ้านหนองนกเขียน
17. ลำคลองใต้	บ้านป่าแก้ว
18. ห้วยแสง	บ้านป่าแก้ว
19. คลองน้อย	บ้านดอนแดง

● บึง หนอง และอื่นๆ

1. บึงชวน	บ้านโพธิ์ตาก
2. หนองวังหว้า	บ้านม่วง
3. หนองสระหลวง	บ้านศรีบุญเรือง
4. หนองหญ้าลังกา	บ้านป่าแก้ว
5. หนองผักหนาม	บ้านดงมะไฟ
6. หนองธาตุ	บ้านหลวง
7. หนองอีเลิง	บ้านนาพู่
8. หนองโน	บ้านดงสว่าง

● แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

1. ฝาย จำนวน.....13.....แห่ง
2. บ่อน้ำบาดาลเพื่อการเกษตร จำนวน.....3.....แห่ง

ระหว่างการสืบทอดมีการปรับปรุงประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตาม สภาพการณ์ทาง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึงรากฐานความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์ และ ความรอบรู้รวมทั้งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและที่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับ สภาพการณ์ทางแวดล้อมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่าง เหมาะสม

๓) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ ได้ให้ ความหมาย ของคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้โดยแยกให้ความหมายของคำว่าภูมิปัญญาว่าหมายถึงพื้นความรู้ ความสามารถ และคำว่าท้องถิ่นว่าหมายถึงท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะดังนั้นคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจึง หมายถึงพื้นความรู้ ความสามารถของท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง

สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวไว้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจาก ประสบการณ์ ของชีวิตสังคมและในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงาน ด้านวัฒนธรรมจึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้วฟื้นฟูประยุกต์เสริมสร้างสิ่งใหม่บนรากฐาน สิ่งเก่าที่ค้นพบ นั้นนักฟื้นฟูนักประยุกต์และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้มีชื่อเรียกในเวลา ต่อมาว่า” ประชาญชาวบ้าน” หรือ” ผู้รู้ชาวบ้านและสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า” ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ” ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ศูนย์พัฒนาหลักสูตรกรมวิชาการกล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านคือความรู้ ที่เกิด จากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษาสังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญหาและตกผลึก มา เป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากรู้อย่างเฉพาะหลาย ๆ เรื่องความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้ เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมชุมชน และในตัวของผู้รู้เองหากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักเกิดการยอมรับถ่ายทอดและ พัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ ของคน ในชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนเป็นวิถีชีวิตมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและ มี ความหมายเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่น

๔) ภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) เป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคนที่ยังรู้จาก ปฏิสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชุมชนหลาย ๆ ชาติพันธุ์รวมไปถึงโลก ทักษะที่มีต่อสิ่ง เหนือธรรมชาติภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาได้ดำรงอยู่และสร้างสรรค์ อารยธรรมของ เราเองได้อย่างมีคุณภาพกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะในระดับพื้นฐานหรือระดับชาวบ้านภูมิ ปัญญาในแผ่นดินนี้ มิได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศ แต่ส่วนแลกเปลี่ยนแปลงและปรับให้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่นตลอดมา

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาไทยหมายถึงองค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทยในด้านต่าง ๆ ที่เกิด จากการสะสมเลือกสรรและพัฒนาปรับปรุงอย่างมีระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับและ ได้รับการถ่ายทอดกันมาในสังคมเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกัน

ตารางเปรียบเทียบภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาไทย

ประเภทภูมิปัญญา	ลักษณะที่เหมือน	ลักษณะที่แตกต่าง
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	เป็นองค์ความรู้และวิธีการที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	เป็นองค์ความรู้และความสามารถในระดับบุคคลหรือระดับท้องถิ่นซึ่งมีขอบเขต จำกัด ในแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาษาอีสาน ผ้าไหม แกงไตปลา หนังตะลุง เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯลฯ
ภูมิปัญญาไทย		เป็นองค์ความรู้และความสามารถ โดยส่วนรวมเป็นที่ยอมรับใน ระดับชาติเช่น ภาษาไทย มวยไทย ต้มยำกุ้ง เป็นภูมิปัญญาไทย ฯลฯ

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าภูมิปัญญาเป็นความรู้ความสามารถและวิธีการที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมาภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นความรู้ความสามารถและวิธีการปฏิบัติของชาวบ้านที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหากวิธีการนั้นเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นและมีการนำไปปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย ชุมชนก็จะเรียกว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” แต่ถ้าได้รับการยอมรับในระดับชาติก็จะขยายกว้างเป็น “ภูมิปัญญาไทย”

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ๖ ประการ

๑. มีความเป็นท้องถิ่นที่มีรากฐานอยู่ในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง
๒. เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในบุคคลที่ใช้ความรู้นั้น
๓. มีการถ่ายทอดผ่านการบอกเล่าและถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไม่ค่อยมีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
๔. เป็นความรู้ที่มาจากการลงมือทำและประสบการณ์มากกว่าเป็นความรู้จากทฤษฎี
๕. มีรากฐานในโลกทัศน์ทางศาสนาความสำคัญด้านจิตวิญญาณและค่านิยมของชุมชนในสังคม
๖. เป็นความองค์รวมความสมดุลของร่างกายและจิตวิญญาณและมีความสำคัญในการดำรงชีวิต

ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยพอสรุปได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นพระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาในการ สร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศมาโดยตลอดตั้งแต่สุโขทัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชพระองค์ทรง ปกครอง ประชาชนด้วยพระเมตตาแบบพ่อปกครองลูกผู้ใดประสบความเดือดร้อนก็สามารถดิระขังแจ้งความ เดือดร้อนขอรับพระราชทานความช่วยเหลือทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ต่อรุ่งเรืองให้เป็นปึก แผ่น

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ พระองค์ ทรงใช้ ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศทางการเมืองภายในประเทศจนรอดพ้นภัยพิบัติหลายครั้ง ด้าน การเกษตรพระองค์ทรงพระราชทานทฤษฎีใหม่ให้แก่พสกนิกรด้านการเกษตรแบบผสมผสานและยั่งยืนฟื้นฟู สภาพแวดล้อม ยังความสงบร่มเย็นคืนกลับมาแก่ประชาชน

๒. สร้างความภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิคนไทยในอดีตมีความสามารถเป็นที่ปรากฏใน ประวัติศาสตร์จำนวนมากเป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศเช่น นายขนมต้มเป็นนักมวยที่มีฝีมือเก่งในการ ใช้มวยวะทุกส่วน แม่ไม้มวยไทยสามารถชกมวยไทยจนชนะพม่าได้ถึงเก้าคนสิบคนในคราวเดียวกันซึ่งใน ปัจจุบันมวยไทยถือเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปะการป้องกันตัวชั้นเยี่ยม

นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านอาหารอาหารไทยเป็นอาหารที่มีความหลากหลายในรสชาติทั้งอาหาร คาวหวานปรุงง่ายอร่อยถูกปากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศพืชที่ใช้ปรุงอาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นและราคาถูกพืชที่ใช้เป็นส่วนประกอบที่เป็นพืชสมุนไพรเช่นตะไคร้ขิงข่ากระชายใบ ใบโหระพาใบกะเพรา เป็นต้น

๓. ความสามารถปรับปรุงประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมคน ไทย ยอมรับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่โดยนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนามาปรับใช้ในวิถีชีวิตได้อย่าง เหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประนีประนอมรักสงบใจเย็นมีความอดทนให้อภัย สำนึกผิด ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายปกติสุขทำให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ทั้งหมดนี้สืบเนื่องจากหลักธรรมคำสอน พระพุทธศาสนาเป็นการใช้ภูมิปัญญาในการประยุกต์พระพุทธศาสนาวัน

๔. สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนภูมิปัญญาไทยมีความ เด่นชัดใน การยอมรับนับถือและให้ความสำคัญแก่คนสังคมและธรรมชาติอย่างยิ่งมีเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นได้อย่าง ชัดเจน มากมายเช่นประเพณีสิบสองเดือนเป็นการแสดงความเคารพขอพรเป็นวันแห่งครอบครัวเครือญาติพี่น้องได้ พบปะกันด้วยความอบอุ่นส่วนประเพณีลอยกระทงคุณค่าอยู่การบูชาและเคารพบุญคุณของน้ำที่หล่อ เลี้ยง ชีวิตของคนพืชสัตว์ซึ่งใช้น้ำทั้งการบริโภคและอุปโภคในรักษาป่าให้ต้นน้ำลำธารได้ประยุกต์ให้ประเพณี การ บวชป่าเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ธรรมชาติสภาพแวดล้อมความอุดมสมบูรณ์แก่ต้นน้ำลำธารพลิกฟื้นกลับคืนมาได้ อาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักของคนไทยที่คำนึงความสมดุลของคนสังคมและธรรมชาติ แต่น้อยพ้ออยู่พอ กันเมื่อเหลือกินก็แจกญาติพี่น้องเพื่อนบ้านใกล้เคียงนอกจากนี้ยังนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่นที่ตนไม่มีเมื่อ เหลือใช้จริง ๆ จึงจะขายอาจกล่าวได้เป็นการเกษตรแบบ" กิน-แจก-แลก-ขาย" ทำให้คนในสังคมได้ช่วยเหลือ เกื้อกูลแบ่งปันกันเคารพนับถือกันเป็นญาติกันทั้งหมดบ้านจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมีสัมพันธ์กันแนบแน่น ธรรมชาติไม่ถูกทำลายไปมากเนื่องจากทำพอพอกินไม่โลภและทำลายมากเหมือนปัจจุบันถือเป็นภูมิปัญญาที่ สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติให้อยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

๕. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัยแม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไปอย่างไรความรู้สมัยใหม่จะหลั่งเข้ามา มาก แต่ภูมิปัญญาไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนได้เหมาะสมกับยุคสมัยเช่นการรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือ ใส่ใบพัดเป็นหางสามารถวิ่งได้เร็วขึ้นเรียกว่า" เรือหางยาว" การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสานพลิกฟื้น ธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์คืนแทนสภาพป่าที่ถูกตัดทำลายไปการรู้จักใช้ภูมิปัญญาออมเงินสะสมทุนตามแบบ สมัยใหม่ให้สมาชิกกู้ยืมปลดหนี้สินและจัดสวัสดิการแก่สมาชิกจนชุมชนมีความมั่นคงเข้มแข็งสามารถช่วย ตนเองได้หลายร้อยหมู่บ้านทั่วประเทศและการสร้าง" อุหล้า" ขึ้นเป็นปะการังเทียมให้ปลาอาศัยวางไข่แพร่ พันธุ์และเจริญเติบโตขยายจำนวนมากดังเดิมถือเป็นการใช้ภูมิปัญญาปรับปรุงประยุกต์ใช้ได้ตามยุคตามสมัย

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. ภูมิปัญญาหรือความรู้ส่วนที่เรียกว่า ” ยาไส้ ” ซึ่งเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเรื่องของปากท้องเป็นสิ่งที่ถูกนำไปแสวงหาผลประโยชน์หรือที่คุณค่าเป็นตัวเงินโดยง่ายจึงจำเป็นต้องหวงแหนมีการจดลิขสิทธิ์สิทธิบัตรทางปัญญา

๒. ภูมิปัญญาหรือความรู้ส่วนที่เรียกว่า ” ยาใจ ” ซึ่งความรู้ที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใครกลับช่วยให้สังคมมีความเอื้ออาทรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อความผาสุกของคนในสังคม

ประเภทการ แก้ววรรณ ได้สังเคราะห์ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากสติปัญญาของชาวบ้านเป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาเป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่คิดค้นสั่งสมสืบทอดปรับปรุงพัฒนาเป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงสร้างสรรค์เป็นการสร้างความรู้ใหม่สร้างปัญญาตอบสนองความจำเป็นความต้องการของชุมชนท้องถิ่นตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอต่อการพัฒนาประเทศโดยรวมทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและมั่นคง

การจำแนกตามแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแหล่งถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๓ ประเภทดังนี้

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคล กลุ่มบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำในเรื่องพิธีกรรมสำคัญของท้องถิ่นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติการประดิษฐ์และการเกษตรกรรมโดยบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น เช่นครูภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้านพระภิกษุผู้นำชุมชนผู้รู้พ่อแม่แม่เฒ่า ฯลฯ

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทสถานที่ ครอบคลุมสถานที่ที่มีความสำคัญกับท้องถิ่นในด้านประวัติศาสตร์ศาสนาพิธีกรรมสถานที่ทางธรรมชาติสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งเพาะปลูกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทั้งที่เป็นบุคคลหน่วยราชการ และองค์กรเอกชน

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทวัสดุอุปกรณ์ ครอบคลุมวัสดุอุปกรณ์ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์สื่อของจริงและของจำลองที่ใช้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนง แต่มักจะถูกมองว่าถ้าหลังคนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความนิยมและสืบสานกันมากนักส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกเล่ากันเป็นการภายในเช่นสูตรทำอาหารหรือตำรับตำราต่างทำให้ไม่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปอาจจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น ๑๐ ลักษณะได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาภูมิปัญญา ประเภทนี้จะมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นเนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกันสำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้นได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคมโดยการผสมผสานกับความเชื่อ ดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ดั่งาม ที่คนไทยในท้องถิ่นสร้างขึ้นมาโดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญกำลังใจในสังคมภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะประเภทต่าง ๆ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากนั้นได้สืบทอดการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีลักษณะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อความอยู่รอดแล้วมนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินไปความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตนอกจากนี้ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ มาบริโภคได้อีกด้วย

๕. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นถือว่าเป็นการเอนคลายโดยเฉพาะในวัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลินภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการละเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน

๖. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาคเราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายตัวอยู่กระจายตัวอยู่ทั่วไปเช่นสถาปัตยกรรมประติมากรรมจิตรกรรม เป็นต้นซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิคความคิดความของบรรพชนได้เป็นอย่างดี

๗. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภูมิปัญญา ประเภทนี้ส่วนมากจะแสดงออกถึงความสนุกสนานและยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคมซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่างๆ

๘. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้านภูมิปัญญา ประเภทนี้เกิดจากการสั่ง สมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะถือว่าเป็นปัจจัยซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์หากได้รับการพัฒนาและส่งเสริมการวิจัยประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้

๙. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน เทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรมชั้นเยี่ยมซึ่งปัจจุบันยังไม่ได้ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควรหากมีการเรียนรู้และสืบทอดความคิดเกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรมให้แก่เยาวชนจะเป็นการรักษาภูมิปัญญาของบรรพชนได้อีกทางหนึ่ง

๑๐. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากไทยมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนาทำไร่จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนวอนให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกและเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมเกี่ยวกับเกษตรกรรมทั่วทุกภูมิภาคของไทย

ดังนั้น คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้แบ่งสาขาหรือประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๑๓ สาขา

๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึงความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนามาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้เช่นการทำเกษตรแบบผสมผสานการแก้ปัญหาด้านการตลาดการแก้ปัญหาด้านการผลิตการแก้ไขโรคและแมลงและการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึงการรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้าตลาดเพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัยประหยัดและเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรมเช่นการรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารากลุ่มโรงสีกลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๓. สาขาการแพทย์ไทย หมายถึงความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม หมายถึงความสามารถเกี่ยวกับจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อนุรักษ์การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. สาขากองทุนธุรกิจชุมชน หมายถึงการจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

๖. สาขาศิลปกรรม หมายถึงผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์มีผลงานโดดเด่นเรื่องต่อไปนี้

๖.๑ ด้านจิตรกรรม คือการวาดภาพฝาผนังการเขียนภาพลงผ้าหน้าผากการสักลาย ฯลฯ

๖.๒ ด้านประติมากรรมคือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์และมีฝีมือในการปั้นแกะสลักการหล่อเช่นหล่อพระพุทธรูปปั้นโองสลักลอยตลับประดับต้นเทียนสิ่งก่อสร้าง ฯลฯ

๖.๓ ด้านสถาปัตยกรรมคือผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์เรื่องการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนโบสถ์ศาลาศาลพระภูมิ ฯลฯ

๖.๔ ด้านหัตถกรรม (งานช่างฝีมือ) คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีผลงานในสิ่งทำมือเช่นเครื่องจักสาน

๖.๕ ด้านงานประดิษฐ์ คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ด้านการจัดทำผลงานเลียนแบบธรรมชาติเช่นการประดิษฐ์ดอกไม้บายศรีการแต่งลอยตลับบนแผ่นผ้า ฯลฯ

๖.๖ ด้านดนตรีนาฏศิลป์และการเล่นพื้นบ้าน คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านการเล่นดนตรีการขับสากการฟ้อนรำการคิดวิธีการเล่นพื้นบ้านหมอลำ การเล่นลิเก

๗. สาขาการจัดการองค์กร หมายถึงความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานขององค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนาและบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาทหน้าที่ขององค์กรเช่นการจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

๘. สาขาภาษาและวรรณกรรมหมายถึงความสามารถในการผลิตผลงานเกี่ยวกับภาษาทั้งภาษาถิ่นภาษาโบราณภาษาไทยและการใช้ภาษาตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๙. สาขาศาสนาและประเพณีหมายถึงความสามารถในการประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อมเช่นการถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนการบวชป่าการประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีบูชาข้าว เป็นต้น

๑๐. สาขากองทุนและสวัสดิการหมายถึงการจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

๑๑. สาขาการศึกษาหมายถึงความสามารถการถ่ายทอดการอบรมเลี้ยงดูการบ่มเพาะการส่งสอนการสร้างสื่อและอุปกรณ์การวัดความสำเร็จ

ด้านการเกษตร ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลนาโพธิ์ “นวัตกรรมเกษตรเสริมไอโอดีน”

นวัตกรรมเกษตรเสริมไอโอดีนตำบลนาโพธิ์ มีแนวคิดในการต่อยอด นวัตกรรมไข่ไก่ ไอโอดีน ที่มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาการขาดสารไอโอดีนในเด็ก ในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา ซึ่งมีตติสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สุขภาพ สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-๑๙) ส่งผลให้วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่เปลี่ยนแปลง เกิด การขาดแคลนอาหาร ขาดรายได้ รายจ่าย ภาคครัวเรือนเพิ่มขึ้น ภาวะว่างงาน เกิดความเครียดในกลุ่ม ประชาชน เนื่องจากการปรับตัวให้เข้ากับ สถานการณ์ หลายประเด็นที่ต้องรับการแก้ไขปัญหาเชิง พื้นที่โดยเร่งด่วน ซึ่งเกิดการสำร่งนวัตกรรมเพื่อความ อยู่รอดของประชาชน เช่น กลุ่มเลี้ยงเป็ด กลุ่ม เลี้ยงไก่ กลุ่มปลูกผัก กลุ่มผลิตสินค้ารายย่อยในพื้นที่ บูรณาการ กับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น นักวิจัย ในพื้นที่ พัฒนาการจังหวัด เกษตรจังหวัด ผู้บริหารท้องถิ่น หอการค้า จังหวัด ฯลฯ ส่งผลให้เกิดกลุ่ม เกษตรกรที่มีผลผลิตเกษตรเสริมไอโอดีน ที่มีมูลค่าและคุณค่าทางโภชนาการ เป็นที่ต้องการของตลาด ผู้บริโภค เป็นกลไกการสร้างฐานเศรษฐกิจในชุมชน สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้กับชุมชน เพิ่มโอกาสอาชีพทางเลือกได้หลากหลาย เช่น ผู้ผลิตไข่เค็มไอโอดีนที่ขึ้นชื่อ, เต้าหู้ไข่เสริมไอโอดีน, แค็ก ไข่ไอโอดีน, ฟอยทองไอโอดีน, สลัดผักไอโอดีน เป็นต้น

ด้านหัตถกรรม
ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลนาพู่
“การทำไม้กวาดดอกหญ้าของกลุ่มผู้สูงอายุตำบลนาพู่”

กลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มในโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลนาพู่ โดยมี นายสร บุตรตระกูล เป็นประธาน คณะกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่น่าเอาความรู้มา ถ่ายทอด ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวบ้านตำบลนาพู่กับการผลิตไม้กวาดดอกหญ้า ไม้กวาดเป็นอุปกรณ์ที่ยังจำเป็นต้องใช้ภายในครอบครัว แม้ปัจจุบัน บางบ้านได้นำเครื่องดูดฝุ่นเข้ามา ใช้บ้างแล้ว แต่ก็ยังมีบ้านและสถานที่ต่าง ๆ อีกจำนวนไม่น้อย ที่ต้องการใช้ไม้กวาด ดังนั้น การทำ หัตถกรรมไม้กวาดจากดอกหญ้า ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาของชุมชน ให้คนในชุมชนได้ประกอบอาชีพเสริม ทำให้เกิดรายได้ในครัวเรือน

ด้านกิจกรรม

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลนาพู่ “การทำตะกร้าพลาสติกของกลุ่มผู้สูงอายุตำบลนาพู่”

การสานตะกร้าพลาสติก เกิดจากภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในลักษณะของการทำเครื่องจักสาน ลักษณะต่างๆ ซึ่งแต่เดิมได้นำวัสดุดิบจากธรรมชาติเท่าที่จะหาได้ใกล้ตัวมาทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ไม้ ใผ่ หวาย เป็นต้นซึ่งสามารถหาได้ในพื้นที่แถบนี้มาสานเป็นสิ่งของเครื่องใช้สำหรับใช้สอยในชีวิตประจำวัน ต่อมาชาวบ้านได้มีการนำเส้นพลาสติกที่มีสีสันสดใส มาใช้ทำเครื่องจักสานตะกร้าพลาสติกเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่มีความรู้เรื่องจักสานอยู่แล้วเพียงแต่ปรับเปลี่ยนวัสดุการสานมาเป็นเส้นพลาสติกเพื่อให้เกิดความทนทาน และสามารถออกแบบเครื่องจักสานได้หลากหลายกว่า และหากชาวบ้านคนใดจะยึดเป็น อาชีพเสริมก็สามารถทำได้และจะเป็นการอนุรักษ์ศิลปะการจักสานของคนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

ด้านหัตถกรรม

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลนาพู่

“การทอผ้าของผู้สูงอายุตำบลนาพู่”

การทอผ้าขึ้นต้องอาศัยฝีมือและความรู้ความชำนาญของผู้ทอเป็นอย่างมาก เป็นงานศิลปะที่มีอยู่เพียงชิ้นเดียวในโลก เพราะแต่ละคนที่ทำแต่ละขั้นตอน จะมีความแตกต่างกัน เส้นไหมที่สาวได้แต่ละช่วงเวลาหรือแต่ละระยะของฝักไหมให้ความหนาของเส้นไม่เท่ากัน สีไม่เหมือนกัน นอกจากนั้นแล้วความสามารถในการทอ การสอดกระสวย ความแรงในการตีกระทบหรือการฟัดทำให้ได้สีเข้มอ่อนต่างกัน การเรียงเส้นไหมให้ตรงลาย จะแสดงถึงความคมชัดและความชำนาญของผู้ทอแต่ละคน อากาศ อุณหภูมิ หรือแม้แต่อารมณ์ความรู้สึกของผู้ทอ สิ่งเหล่านี้มีผลกับความสวยงามของผ้าผืนนั้น ๆ จึงทำให้ผ้าทอมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง และมีเพียงผืนเดียวในโลกเท่านั้น

ด้านดนตรี นาฏศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลนาพู่ “หมอลำ หมอแคน”

หมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ถือกำเนิดในท้องถิ่นภูมิภาคอีสาน คำว่า “หมอ” ในความหมายของภาษาอีสานใช้เรียกผู้ที่มีความเชี่ยวชาญหรือชำนาญการ เช่น หมอยา หมอธรรม หมอสูตร ขวัญ ในด้านการแสดงผู้ชำนาญการเป่าเรียกว่า “หมอแคน” ผู้ชำนาญการขับร้องขับลำเรียกว่า “หมอลำ”

หมอลำเป็นวัฒนธรรมการแสดงที่มีกำเนิดเป็นวัฒนธรรมร่วมของคนตระกูล “ไท” และได้มีการพัฒนาการมาจนถึงการเป็นวัฒนธรรมร่วมของคนกลุ่มตระกูลไทย – ลาวสองฝั่งโขง ซึ่งถือกำเนิดเกิดจากการขับกลอน เช่นเดียวกัน แต่ในปัจจุบันเรียกต่างกัน ในประเทศลาวเรียกว่า “ขับ” เช่น ขับจิม ขับท่อมหลวงพระบาง เป็นต้น ส่วนหมอลำในภูมิภาคอีสาน สันนิษฐานว่า คำว่า “ลำ” หมายถึงบทร้อง บทกลอน จากการ “ขับลำ” สองฝั่งโขงจากหนองคาย – เวียงจันทร์ถึงอุบลราชธานี – จำปาสัก คำว่า “ลำ” จึงหมายถึงบทร้อง บทกลอน

ด้านสมุนไพร ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลนาพู่ “การแช่เท้าด้วยสมุนไพร”

การใช้สมุนไพรของชาวบ้านถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ล้ำค่าของสังคมไทยที่เกิดจากปรัชญาของหมอพื้นบ้านที่สามารถจำแนกแยกแยะฤทธิ์และสรรพคุณของสมุนไพรจากธรรมชาติเพื่อใช้ในการเยียวยารักษาความเจ็บป่วย การรักษาโดยระบบการแพทย์พื้นบ้านจึงเป็นระบบการรักษาโรคแบบประสพการณ์ของ ชุมชนที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามแต่ละสังคม วัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ได้มีการพัฒนาการใช้สมุนไพรในระบบการแพทย์พื้นบ้านมาอย่างต่อเนื่อง โดยถือว่าสมุนไพรเป็นรูปแบบการรักษาหลักของระบบการแพทย์พื้นบ้าน และสมุนไพรยังคงมีบทบาทใน การดูแลสุขภาพของประชาชนมาโดยตลอด คนไทยโบราณจึงผูกพันกับหมอพื้นบ้านและยาสมุนไพรในการ ดูแลรักษาสุขภาพของชุมชน

ด้านศาสนา วัฒนธรรม
ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลนาพู่
“พิธีทางศาสนา”

ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาความเชื่อและประเพณี ดั้งเดิมที่มีคุณค่า ให้เหมาะสมต่อการประพุดติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคล และสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การ บวชป่า การประยุกต์ประเพณี บุญประทายเป็นต้น

ฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านการเกษตร

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	เกษตรผสมผสาน	นายประยวน ชียางคะบุตร	ม.๑๒ ต.นาโพธิ์
๒	การทำปุ๋ยอินทรีย์	นายมงคล วงษ์อาษา	ม.๑๒ ต.นาโพธิ์
๓	การผลิตปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ	นายบุญส่ง ศรียางคุษ	ม.๑ ต.นาโพธิ์
๔	การเลี้ยงไก่	นายมงคล วงษ์อาษา	ม.๑๒ ต.นาโพธิ์
๕	การเลี้ยงหมู	นางกอมมี มณีชื่น	ม.๑๒ ต.นาโพธิ์
๖	การผลิตข้าวคุณภาพ	นางพวงทอง สองเมือง	ม.๑๔ ต.นาโพธิ์
๗	การปลูกไม้เลื้อยหวาน	นายสร บุตตะราช	ม.๑๒ ต.นาโพธิ์

ด้านดนตรี นาฏศิลป์ การนวด และการละเล่นพื้นบ้าน

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	หมอแคน	นายประเสริฐ สองเมือง	ม.๑๕ ต.นาโพธิ์
๒	หมอลำ	นางติ่ม กองสุวรรณ	ม.๑๕ ต.นาโพธิ์
๓	หมอลำ	นางหนูพิศ ชียางคะบุตร	ม.๑๒ ต.นาโพธิ์
๔	หมอสมุนไพรร	นางสมจิตร ศักดิ์อุบล	ม.๘ ต.นาโพธิ์
๕	ทำเครื่องจักรสาน	นายมอญ สุขวงศ์	ม.๑๒ ต.นาโพธิ์
๖	ทำเครื่องจักรสาน	นายเทว แก้วชิน	ม.๑๒ ต.นาโพธิ์
๗	ทำเครื่องจักรสาน	นางสมาน พรหมโคตร	ม.๒ ต.นาโพธิ์
๘	ทำเครื่องจักรสาน	นางเส็ง ศรีสงคราม	ม.๒ ต.นาโพธิ์

ด้านหัตถกรรม สิ่งประดิษฐ์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	ทำไม้กวาด	นายพนม ฐระพระ	ม.๗ ต.นาโพธิ์
๒	ทอผ้าฝ้าย	นางต้น จันทร์ล้วน	ม.๙ ต.นาโพธิ์
๓	ทอผ้าฝ้าย	นางแสงจันทร์ ลุนศรี	ม.๙ ต.นาโพธิ์

ด้านอาหาร เครื่องดื่ม สมุนไพรและยารักษาโรค

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	สมุนไพร	นางกอมมี มณีชื่น	ม.๑๒ ต.นาโพธิ์
๒	ผลิตข้าวอินทรีย์	นางพวงทอง สองเมือง	ม.๑๔ ต.นาโพธิ์
๓	สมุนไพร	นางสมจิตร ศักดิ์อุบล	ม.๘ ต.นาโพธิ์

ด้านศาสนา วัฒนธรรม

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	พิธีทางศาสนา	นายมอญ สุขวงศ์	ม.๑๒ ต.นาโพธิ์
๒	พิธีทางศาสนา	นายพนม ฐระพระ	ม.๑๒ ต.นาโพธิ์
๓	พิธีทางศาสนา	นายถวิล สมศิลา	ม.๑๕ ต.นาโพธิ์